MECANISME DE DOBÂNDIRE ȘI REDOBÂNDIRE A AVERII DEBITORULUI INSOLVABIL

MECHANISMS FOR ACQUISITION AND RECOVERY OF THE INSOLVENT DEBTOR'S ESTATE

CZU: 347.427:347.447.5:347.447.93 **https://doi.org/10.59295/spd2025j.44**

Rodica CHIRTOACĂ
ORCID:0009-000-8141-6507
E-mail: roddica@mail.ru
Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău, Republica Moldova

Summary. *Business relationships are a recent concept, currently expanding in doctrine and jurisprudence. Semantically, the term "relationships" signifies a plurality of interactions between individuals, while "business" is a vague term that only gained economic connotation in the 19th century in France. Economically, business relationships represent the totality of transactions between different partners. We could say that it is a heterogeneous notion encompassing a variety of relationships depending on their subject. In the context of insolvency proceedings, these relationships are regulated by articles 89-103 of Law 149/12, and articles 104-105 refer to the annulment of certain contracts of the debtor. When business relationships are established between the debtor and multiple partners, they are globally considered a* ***"****business flow****"****, and as a consequence, in insolvency proceedings, garnishment is applied to track the debtor's assets held by other business partners. Additionally, for the actions or inactions of the founders that led to the state of bankruptcy, they are held subsidiarily liable. These legal instruments aim to acquire and recover the assets of the insolvent debtor.*

Keywords: *asset, annulment, contracts, liability, cancellation.*

INTRODUCERE

Balzac scria în Cesar Birotteau că există două tipuri de faliți: cel care dorește să-și redreseze afacerea și cel care a căzut în apă se mulțumește să se ducă la fundul râului. Cel din prima categorie are încă o afacere care funcționează și se află într-o rețea normală de contracte în curs de executare cu băncile, cu furnizorii și cu beneficiarii, după cum are și raporturi de muncă cu personalul salariat. Cel din a doua categorie a încetat de mult asemenea raporturi contractuale, fie că a avut ghinion, fie că nu s-a priceput, fie că nu a rezistat concurenței, fie că a falimentat dinadins. Pentru a redresa și maximiza patrimoniul debitorului insolvabil, Legea insolvabilității nr.149/12 oferă instituții juridice în vederea obținerii averii sau activelor societății comerciale aflate în procedura insolvabilității. Dacă e să ne referim la aceste instrumente ce rezultă, din analiza actului normativ enunțat, deducem următoarele dintre ele; menținerea sau denunțarea contractelor în curs de execuție; , anularea actelor juridice ale debitorului;,

poprirea;, constatarea faptelor cu valoare juridică;, atragerea la răspundere subsidiară a membrilor organelor de conducere a debitorului insolvabil. Toate aceste instituții de către autor vor fi descrise, în acest raport de cercetare. În vederea realizării obiectivelor propuse în prezenta lucrare, de către autor v-a fi aplicat metoda logică, metoda comparativă și metoda deductivă, prin analiza operelor din domeniul insolvabilității și practicii judiciare.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Contracte în curs de execuției. Orice procedură fie ea civilă, penală, de contencios administrativ este bazată pe anumite principii fundamentale. Așa și procedura insolvabilității se călăuzește de reguli esențiale ce determină structura procesului, ca spre exemplu principiul celerității, priorității, unității, colectivității procedurii și principiul maximizării recuperării creanțelor. Acest ultim principiu exprimă într-o formă sintetică, ideea că procedura insolvabilității derulează și se înfăptuiește în interesul creditorilor. Toate operațiunile pe care le înfăptuiesc cei mandatați să dispună, în legătură cu drepturile debitorului, trebuie să se raporteze la acest principiu, iar creanțele acestuia să fie valorificate cu maxim eficiență economică în așa fel, încât să se creeze posibilitatea juridică și economică, să fie acoperite toate obligațiile. Astfel, la art. 89 al Legii insolvabilității nr.149/12 sunt enunțate contractele în curs de execuție, locațiune, leasing, vânzare – cumpărare, iar decizia menținerii relației de afacere în continuare cu partenerul debitorului insolvabil, îi aparține doar administratorului insolvabilității/lichidatorului [9]. Nu toate contractele în curs de execuție conduc la ameliorarea situației patrimoniului debitorului și la maximizarea valorii sale de piață. Unele agravează mersul procedurii insolvabilității dacă nu sunt imediat încetate, compromițând atât efectul pozitiv al continuării altor contracte, cât și starea generală și șansele de reorganizare a debitorului. Această diversitate de situații a fost avută în vedere de legiuitor atunci când a nuanțat soarta acestor contracte. Concepția legiuitorului a fost ca ele să nu înceteze automat, odată cu deschiderea procedurii și nici să nu continue automat, ci să fie continuate selectiv numai cele care contribuie la maximizarea averii debitorului, iar celelalte să fie denunțate. Opțiunea pentru denunțarea contractului în curs de executare, după cum am relatat mai sus, îi aparține inițiativei administratorului/lichidatorului. Administratorul/lichidatorul apreciază dacă un contract este sau nu este substanțial executat și în raport de aceasta își manifestă voința de a menține sau de a rezoluționa contractul. Este opțiunea, dar și asumarea răspunderii administratorului/lichidatorului insolvabilității pentru eventualele consecințe. După cum este marcat în doctrina americană această instituție referitoare la rezilierea sau rezoluțiunea contractelor debitorului în procedura insolvabilității rolurile se inversează, comparativ cu cele clasice normelor Codului Civil [1. p.131]. Debitorul aflat în culpa contractuală este cel care va avea dreptul de opțiune și va putea impune, prin administratorul insolvabilității, continuarea executării contractului de către partenerul debitorului. Rațiunea acestor derogări este specifică procedurii insolvenței care acordă prioritate reorganizării prin redresare față de lichidarea falimentară. Așadar,

fără continuarea executării acestor contracte nu există șanse de redresare, dar chiar și atunci când redresarea nu va izbuti,există motive serioase ca în unele cazuri să se accepte ideea de maximizare a averii debitorului în perioada în care vor fi menținute contractele. În ce privește jurisprudența franceză, principiul continuității se aplică tuturor contractelor, cu unele excepții, cum ar fi, de exemplu, contractul de credit în virtutea căruia fondurile au fost în întregime preluate de debitor înainte de deschiderea procedurii [1.p.131]. Tendința actuală a jurisprudenței franceze este de a favoriza, de o anumită manieră, stabilirea relațiilor de afaceri între contractanți.

ACTE ANULABILE

Conform celor expuse anterior, în concepția noastră textele art. 89 - 105 din Legea insolvabilității nr.149/12, alcătuiesc un ansamblu funcțional, coerent, a cărui menire este de a oferi instrumentul juridic pentru reconstrucția averii debitorului, astfel încât, în raport cu principiile și normele de conduită corecte ale activității comerciale, să se obțină o majorare a valorii averii debitorului , în vederea maximei satisfaceri a creanțelor. Printre aceste operațiuni sau instrumente juridice se plasează și actele anulabile, din perioada suspectă și totodată este posibilă promovarea acțiunii, numai în perioada de după deschiderea procedurii rezervată prin lege. Pentru a sancționa încercările de fraudare, de către debitorul insolvabil, a intereselor creditorilor să-i, în Codul Comercial Francez din 1887 a fost consacrat principiul ineficacității actelor prejudiciabile masei credale [2. p.97]. Potrivit acestui principiu, actele și operațiunile încheiate de către debitorul insolvabil în cursul perioadei suspecte nu erau opozabile masei credale, fiind lovite de nulitate.

Conform opiniei exprimate în literatura de specialitate, orice act sau operațiune încheiată de către debitorul insolvabil, în perioada suspectă, dacă a avut ca consecință diminuarea patrimoniului său, este prezumată ca fiind făcută în frauda creditorilor [3. p. 126].

Rațiunea instituirii sancțiunii ineficacității unor asemenea acte și operațiuni se explică prin necesitatea reîntregirii patrimoniului debitorului insolvabil, în vederea plății pasivului și lichidării activului masei debitoare și prin scopul procedurii – acela de a proteja interesele creditorilor. Urmare a desființării actelor încheiate de către debitor, în perioada suspect, sau cu intenția de fraudare a intereselor creditorilor săi bunurile și drepturile patrimoniale sunt astfel readuse în masa debitoare.

Astfel, putem constata că acțiunea privind anularea actelor juridice este un instrument juridic la dispoziția administratorului/lichidatorului insolvabilității, prin care asigură protecția creditorilor împotriva actelor frauduloase ale debitorului.

Pe calea acestei acțiuni poate fi desființat orice act juridic, cu titlu oneros sau gratuit prin care debitorul a micșorat patrimoniul. Admisibilitatea acțiunii este condiționată de dovedirea fraudării drepturilor creditorilor, fie prin probarea faptului că debitorul și-a provocat o stare de insolvabilitate, fie că și-a agravat insolvabilitatea existent și respectiv a intenției de fraudare.

POPRIREA

O altă instituție nou apărută în Legea insolvabilității nr. 149/12 ca instrument juridic,care duce la majorarea averii debitorului , este poprirea. În concepția autorului român Ioan Leș [4.p.392] poprirea este acea formă a executării silite indirecte prin care se valorifică sumele de bani sau efectele pe care le datorează un terț debitorului urmărit, creditorul subrogându-se în mod condiționat și provizoriu în drepturile acestuia din urmă. Din această idee autorul determină că procedura popririi permite creditorului să-și realizeze creanța direct de la persoana care este datornic al debitorului (terțul poprit).

În condițiile societății contemporane, poprirea în cadrul procedurii insolvabilității are un rol important, fiind folosit tot mai frecvent de către administrator/lichidatori în vederea urmării bunurilor sau resurselor financiare deținute de terțele persoane. Vocația de a deveni parte într-un raport juridic de poprire are un caracter general, căci nimeni nu se poate sustrage, în principu, de la această procedură.

Sediul materiei este reprezentat de dispozițiile cuprinse în art.126 al Legii nr.149/12, această normă atât materială cât și procedurală constituie în comun modul de examinare și înființarea popririi.

Din textul normei date rezultă că aceasta reprezintă o procedură, prin care administratorul insolvabilității sau lichidatorul urmărește bunurile sau sumele pe care o terță le datorează debitorului[9]. Totodată din conținutul art.126 Legea insolvabilității nr.149/12 determinăm; obiectul, subiecții și procedura în care se examinează poprirea.

Procedura popririi este inițiată de către administrator/lichidatorul insolvabilității. În acest sens administratorul /lichidatorul înaintează o somație terțului dator debitorului, însoțită de copia hotărârii de intentare a procedurii de insolvabilitate. De la data comunicării somației de înființare a popririi și până la achitarea integrală a obligațiilor, inclusiv pe perioada suspendării urmăririi prin poprire , terțul poprit nu va face nici o plată sau operațiune care ar putea diminua bunurile. În termen de cinci zile de la comunicarea popririi, terțul poprit este obligat să plătească direct pe conturile de acumulare indicate de administratorul insolvabilității. Dacă terțul poprit nu-și îndeplinește obligațiile ce îi revin, și în decurs de o lună din data la care urma să plătească suma, atunci administratorul insolvabilității/lichidatorul va fi în drept să sesizeze instanța de insolvabilitate în vederea validării popririi [9].

Cererea de validare a popririi se v-a examina ca și în procedura generală, cu citarea administratorului/lichidatorului insolvabilității și a terțului poprit, cu administrarea oricărei probe admisibile necesare soluționării cauzei. Validarea popririi, constă în verificarea și confirmarea ei, printr-o hotărâre judecătorească. Hotărârea de validare a popririi, constituie titlu executoriu pentru creditorul poprit față de terțul poprit.

În literatura de specialitate s-a afirmat că validarea popririi este o măsură de executare, în sensul că, prin hotărârea ce se pronunță, creanța privitoare la sumele poprite la terț, se transferă asupra creditorului urmăritor , terțul devenind astfel debitor direct al acestuia [5. p. 242].

Astfel, instanța va adopta o hotărâre de validare a popririi, dacă din probele administrate rezultă că terțul poprit îi datorează sume de bani debitorului. Prin hotărârea de validare a popririi se va încasa de la terțul poprit suma datorată debitorului. Această hotărâre de validare a popririi poate fi contestată cu apel în termen de 15 zile de la pronunțare. Dacă instanța nu va valida poprirea , ea va decide desființarea popririi [9].

DOBÂNDIREA ACTIVULUI DEBITORULUI PRIN PROCEDURA SPECIALĂ DE CONSTATARE A FAPTULUI CU VALOARE JURIDICĂ

Cât privește dobândirea unui bun, în masa debitoare a debitorului insolvabil, poate fi realizat prin procedura specială de constatare a faptului cu valoare juridică. Procedura specială este reglementată în capitolele XXIII- XXVII din Codul de procedură civilăal Republicii Moldova [11].

În literatura de specialitate sânt expuse diferite opinii referitoare la natura juridică a procedurii speciale. Unii autori susțin conceptul despre caracterul incontestabil al pricinilor ce se examinează în procedura specială fiind lipsa litigiului de drept [6, p. 110]. Alți savanți evidențiază scopul activității procesuale a instanței de judecată în procedura special,care constă în apărarea intereselor ocrotite de lege ale petiționarilor [7, p.81]. În unele lucrări accentul se pune pe obiectul procedurii speciale, care are ca scop confirmarea faptelor juridice sau a unor situații de drept, precum și a faptelor probante. Se mai menționează și faptul că în ordinea procedurii speciale se stabilesc nu doar fatele juridice, de care depinde apariția, modificarea sau stingerea drepturilor personale sau patrimoniale ale cetățenilor și organizațiilor, ci se recunoaște prezența, sau lipsa dreptului incontestabil, precum și se determină statutul juridic al cetățeanului sau a bunului.

Legea prevede uneori norme speciale, derogatorii de la normele de drept comun, deoarece specificul acestor cauze impune forme sau procedee deosebite, fie că pentru interesele aflate în conflict reclamă o simplificare și accelerare a judecății , fie pentru că sunt unele derogări privind: competența instanței care va soluționa pricina cu privire la admisibilitatea unor mijloace de dovadă, căile de atac, sau privind alte derogări de la procedura dreptului comun.

Totodată , la art. 509 Cod Civil al Republicii Moldova prevede ca modalitate de dobândire a dreptului de proprietate asupra unui bun imobil servește actul juridic, succesiunea, accesiunea, uzucapiunea, precum și hotărârea judecătorească atunci când este translativă de proprietate efect al dobândirii cu bună – credință. [10]. Din interpretarea normei date constatăm că temei al dobândirii proprietății asupra unui bun servește hotărârea judecătorească, care după ce rămâne definitivă și irevocabilă este supusă înregistrării în Registrul bunurilor imobile. În acest context la art.117 pct(13) al Legii insolvabilității nr.149/12 statuează că, bunul din masa debitoare neînscris în registrul public se vinde numai după ce administratorul insolvabilității/lichidatorul îl înscrie, conform procedurii stabilite, în registrul public respectiv [9]. Înregistrarea

bunului se face în temeiul unei încheieri a instanței de insolvabilitate, emisă în termen de 15 zile lucrătoare de la data depunerii cererii administratorului insolvabilității/lichidatorului de constatare a faptului cu valoare juridică[9]. Ca exemplu, atunci când administratorul insolvabilității/lichidatorul în rezultatul inventarierii constată că în evidența contabilă există un bun imobil, dar din diferite motive(pierderi de acte) nu este supus înregistrării lui la Agenția Servicii Publice, dispune de dreptul înaintării acțiunii în instanța de insolvabilitate, privind constatarea faptului că bunul deținut de debitor se află în masa debitoare a debitorului insolvabil. Odată cu admiterea acțiuni, instanța dispune înregistrarea bunului imobil, în registrul bunurilor imobile. Competentă în examinarea acțiunii inițiată de administratorul insolvabilității/lichidatorul este instanța de insolvabilitate, or în conformitate cu prevederile art.5 Legea nr.149/12 instanța de insolvabilitate dispune de competența exclusivă la judecarea, în cadrul procesului de insolvabilitate, a litigiilor ce țin de masa debitoare [9] .

RĂSPUNDEREA SUBSIDIARĂ A MEMBRILOR ORGANELOR DE CONDUCERE A DEBITORULUI INSOLVABIL

O altă instituție, indirectă, care suplinesc activele debitorului în cadrul procedurii insolvabilității este, atragerea la răspunderea subsidiară a membrilor organelor de conducere. Sunt considerați ca membri ai organelor de conducere al debitorului, fondatorul întreprinderii individuale sau gospodăriei țărănești (de fermier) administratorii societăților comerciale, membrii organelor executive, membrii consiliilor de supraveghere, lichidatorii și membrii comisiilor de lichidare, contabili, debitorul persoană fizică ce desfășoară activitate individuală de întreprinzător.[9] Astfel, la cererea administratorului /lichidatorului sau creditorului, instanța de insolvabilitate poate, ca o parte sau integral pasivul neplătit al debitorului, persoană juridică, ajuns în stare de insolvență, să fie suportată de membrii organelor de conducere și/sau supraveghere din cadrul societății, precum și de orice alte persoane. Prezenta acțiune se înaintează în instanța de insolvabilitate față de persoanele care au contribuit la starea de insolvență a debitorului, printr-una din următoarele fapte; a) folosirea bunurilor sau creditelor debitorului în interes personal;b) desfăşurarea unei activităţi comerciale în interes personal sub acoperirea debitorului;c) majorarea fictivă a pasivelor debitorului şi/sau deturnarea (ascunderea) unei părţi din activul debitorului;d) procurarea de fonduri pentru debitor la preţuri exagerate;e) ţinerea unei contabilităţi fictive sau contrare prevederilor legii, precum şi contribuirea la dispariţia documentelor contabile, a documentelor de constituire;f) dispunerea continuării unei activităţi a debitorului care îl duce în mod vădit la incapacitate de plată;g) dispunerea, în luna precedentă încetării plăţilor, de a se plăti cu preferinţă unui creditor în dauna celorlalţi creditori; h) nedepunerea cererii de intentare a procesului de insolvabilitate conform prevederilor art. 14; i) comiterea cu intenție a altor fapte care au cauzat insolvabilitatea debitorului[9].

Acțiunea privind atragerea la răspunderea subsidiară a membrilor organelor de conducere se examinează prin prisma art.1998 Cod Civil al Republicii Moldova, care prevede că prejudiciul cauzat prin fapte ilicite, sau fără vinovăție se repară numai în cazurile expres prevăzute de lege [10].

Prin urmare este necesar a se reține că, pentru atragerea la răspundere subsidiară a organelor de conducere ale debitorului urmează a fi întrunite următoarele condiții: fapta prejudiciabilă;, prejudiciul - sub forma unei părți a pasivului patrimonial al debitorului insolvabil;, legătura de cauzalitate dintre faptă și pasiv;,vinovăția - sub forma intenției sau culpei și toate acestea în cumul au creat starea de insolvabilitate.

Vis-a-vis de persoanele de conducere ale debitorului, cât și acțiunile sau inacțiuni enunțate mai sus, în opinia autorului român, Dobre E răspunderea organelor de conducere a debitorului în cauză nu va putea fi angajată, dacă, organele colegiale de conducere ale persoanei juridice, s-au opus la actele ori faptele care au contribuit la starea insolvenței sau au lipsit de la luarea deciziilor, care au contribuit la starea insolvenței și au făcut să se consemneze, ulterior luării deciziei, opoziția lor la aceste decizii [8. p.99].

Conform prevederilor Legii nr.149/2012 [9],acțiunea de atragere la răspundere subsidiară se prescrie în termen de 3 ani. Prescripția începe să curgă de la data la care a fost cunoscută sau trebuia să cunoască persoana care a contribuit la apariția stării de insolvență , dar nu mai târziu de 2 ani de la data pronunțării hotărârii judecătorești de deschidere a procedurii de insolvență. Analiza practicilor referitoare la această acțiune a condus la concluzia că atragerea la răspunderea subsidiară a membrilor organelor de conducere reprezintă un remediu, ce este pus la îndemâna participanților la procedura insolvenței în vederea acoperirii unei eventuale insuficiențe a pasivului. Sumele încasate, ca urmare a tragerii la răspundere subsidiară, vor intra în averea debitorului și vor fi destinate plății creanțelor .

CONCLUZII

De-a lungul istoriei sale, știința juridică și-a delimitat domeniile obiectului investigat prin referire la ramurile dreptului. Dar sistemul de drept nu este o entitate structurală imuabilă, realitățile vieții au demonstrat cu puterea evidenței că el s-a schimbat și se schimbă mereu , evoluează continuu odată cu dezvoltarea societății. Componentele lui – fie ele norme juridice, fie instituții sau ramuri – suferă permanente mutații, parcurgând lent, dar sigur, treptele dezvoltării de la simplu la complex, de la inferior la superior. Astfel, prin acest studiu am identificat principalele instituții ale procedurii insolvabilității cum sunt poprirea, acțiunea în revendicare, atragerea la răspundere subsidiară a membrilor organelor de conducere, care au căpătat amploare în cadrul procedurii insolvabilității, și au importanță dat fiind faptul asigurării valorificării creanțelor creditorilor. Iar în rezultatul dezvoltării lor în practică de către practicieni, duc la majorarea masei debitoare, având drept scop realizarea principiului maximizării recuperării creanțelor creditorilor procedurii falimentului.

REFERINȚE:

1. TURCU, I. Tratat teoretic și practic de drept comercial. Vol. III. București: C.H.Beck,2008. 713 p. ISBN 978-973-115-394-0.
2. CĂRPENARU, St. D. Procedura reorganizării și lichidării judiciare. București: Atlax -Lex, 1996. 224 p. ISBN 973-97210-0-1.
3. ROMUL,P. V. Drept comercial, reorganizarea judiciară și falimentul. București: Victor, 2001. 304 p. ISBN 973-8128-10-2.
4. LEȘ, I. Principii și instituții de drept procesual civil. Vol. III. București: Lumina – Lex, 1999. 488 p. ISBN 973-588-116-0.
5. MĂGUREANU, F. Drept procesual civil român Vol.II. București: SYLVI, 1998, 504 p. ISBN 973-588-036-9.
6. COJUHARI,Al. Drept procesual civil. Chișinău: ÎSFEP Tipografia Centrală, 2009. 400 p. ISBN 978-9975-78-784-0.
7. SAVA, Al. Drept procesual civil. Chișinău : Bons Offices, 2012. 220 p.978-9975-80-544-5
8. DOBRE, E. Procedura insolvenței, principii, actori, atribuții. Chișinău: Garomont – Studio, 2024, 248 p. 978-9975-162-66-1.
9. Legea nr.149 din 29.06.2012 insolvabili